

Милан Д. АЛЕКСИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 30. 11. 2020.
Прихваћен: 25. 2. 2021.

КРИТИЧКА МЕТОДА ПЕТРА ЦАЦИЋА**

У раду је анализиран књижевнокритички опус Петра Цацића и указано је на природу критичке методе која је коришћена у проучавању дела српске књижевности. Посебна пажња посвећена је Цацићевим студијама чији су предмет била дела тада савремених стваралаца, а сада класика српске књижевности, Иве Андрића, Бранка Миљковића и Милоша Црњанског. Показано је како се Цацићев приступ проучавању књижевности временом модификовао и како је у себе укључивао савремена достигнућа науке о књижевности.

Кључне речи: књижевна критика, критичка метода, Петар Цацић, српска књижевност.

Први књижевнокритички радови Петра Цацића објављени су средином двадесетог века. Иако је Цацић био неколико година млађи од Зорана Мишића и Борислава Михајловића Михиза, можемо их посматрати као најзначајније представнике једне критичарске генерације (в. Микић 1996: 15). Поменуте књижевне критичаре повезује учествовање у полемикама које су вођене почетком педесетих година прошлог века у вези са схватањем функције српске књижевности и потребом да књижевност задобије аутономију у односу на тада владајућу идеологију. Са друге стране, међу њима постоје и разлике, а једна од њих везана је за трајање критичарског рада, односно за обим критичког опуса. Зоран Мишић и Борислав Михајловић су ипак само једно кратко време посветили критичарској активности (шеста деценија двадесетог века), док је Петар Цацић наставио да се бави књижевном критиком и у наредним деценијама прилагођавајући свој приступ проучавању књижевности и своју критичку методу савременим књижевнотеоријским проучавањима. Петар Цацић је књижевни критичар који је од краја педесетих година до прве половине осамдесетих година двадесетог века написао неколико студија посвећених делима великих савремених аутора српске књижевности

* milan.aleksic@fil.bg.ac.rs

** Рад је настао у оквиру НП 178026 „Проучаваоци књижевности у српској култури друге половине двадесетог века” на Филолошком факултету Универзитета у Београду, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

(Иво Андрић, Бранко Миљковић, Милош Црњански), чиме је створио опус знатно обимнији од друге двојице критичара који су писали само критичке огледе.

Проучавање српске књижевности Петар Џацић је започео анализирајући савремену продукцију, односно пишући текућу, дневну критику. Текстови које је писао за новине и часописе („Политика”, „НИН”, „Нова мисао” и „Дело”) били су окупљени 1962. године у књигу под насловом *Из дана у дан*. Друга књига критичких текстова који су прикупљени из часописа и листова објављена је 1976. године, а трећа у оквиру Џацићевих сабраних дела 1996. године. На почетак прве књиге Џацић је поставио текст под насловом *Критика јуче и данас*, којим једино нарушава хронолошки принцип у композицији књиге с очигледном намером да представи књижевнотеоријски став који представља основу његовог приступа проучавању књижевних дела. Џацић у овом тексту наглашава да књижевна критика за предмет има књижевно дело и да она анализира особине које се у делу заиста налазе избегавајући и естетички догматизам, али и потпуни релативизам којем је „произвољност једини принцип и где у центру пажње није дело већ мање или више нарцисоидан критичарев субјект” (Џацић 1996а: 18). Иако Џацић још увек задржава могућност да се место књижевне критике види између уметности и науке, он ипак сматра да се принципи на којима почива критичко суђење могу формулисати иако је за критику важан не само рационални део критичаревог бића, него и његов сензибилитет. Врло је интересантан и оглед под насловом *Критика и отпори*, који је био објављен у часопису *НИН* 1959. године јер у њему Џацић пише о положају књижевне критике у друштву примећујући да критика нема онакав значај какав је имала на почетку двадесетог века зато што млади критичари немају одговарајући друштвени положај са којим долази и „друштвени ауторитет”. Џацић се осврнуо и на задатак који би имала „критика критике”, што сведочи о присутној свести о значају метакритичке мисли која заправо бива „савест критике” (Џацић 1996а: 174), док за функцију критике именује деловање на развој културе и изграђивање укуса чиме указује на сличности са неким од књижевнотеоријских ставова својих претходника у књижевној критици, на првом месту Богдана Поповића. Важно је нагласити да, иако учествује у полемикама вођеним почетком педесетих година око аутономије књижевности, Џацић није био искључив, него је писао критике и о делима писаца који су заступали противне ставове. На тај начин се, као књижевни критичар, поставио изнад разлика у књижевнотеоријским, односно идеолошким ставовима и показао да књижевност као уметност није сматрао делом полемичких сукоба.

Петар Џацић се врло рано по започињању критичког проучавања посветио писању научне студије која је, као облик, погоднија за подробну анализу књижевног дела, на првом месту захваљујући свом обиму који дозвољава анализирање појединости важних за сагледавање природе књижевног стварања. Већина текстова који се налазе у првој књизи Џацићевих критика заправо су настали након 1957. године и објављивања прве студије под насловом *Иво Андрић, есеј*, која има важно место у формирању Џацићеве критичке мето-

де. У студији је Цацић прецизно показао свој приступ проучавању и методу којом се користио у анализи књижевних дела у односу на кратке, новинске критике које настају у кратком временском року и ограничене су простором листова и часописа. Опсег студије био је одговарајући да се критичка метода покаже у пуном обиму и Петар Цацић је у првој студији пажњу усмерио према трагању за оним што Андрић користи и уноси у своја књижевна дела, а похрањено је у дубини легенди и мита. Цацић је на тај начин профилисао свој критичарски метод као један вид антрополошке критике. Радивоје Микић је указао на то да су радови Нортропа Фраја, Клод Леви Строса и француских теоретичара књижевности били важни теоријски подстицаји „за она Цацићева истраживања која су Андрићево дело настојала да сагледају као важан покушај обнављања митопоетске праксе” (Микић 1996: 41).

Петар Цацић је, на самом почетку студије *Иво Андрић, есеј*, нагласио значај усмене традиције за Андрићево дело, легенди и свеукупне баштине прошлих генерација. Велику пажњу је посветио и анализи есеја *Разговор са Гојом*, као и указивању на сличност по споју стварности и мита код Томаса Мана и Иве Андрића, на шта су проучаваоци Цацићевог критичког рада већ указали (в. Бајчета 2003: 222). Међутим, интересантно је да Цацић наглашава значај Андрићевих првих књига, збирки лирске прозе (*Ex Ponto* и *Немири*) претпостављајући да је „Андрићева литература била знатним делом и један дуги еп његовог Ја, оног Ја које се у најчистијем облику јавило у *Ex Pontu*” (Цацић 1996: 196). Цацићева теза почивала је на ставу да су рана дела значајна због формирања кључног егзистенцијалног става код Иве Андрића који почива на одбацивању ниҳилизма и прихватању живота са свим његовим тамним странама. Цацић је скицирао пут којим је текао развој овог става код Андрића, од лирске прозе преко приповедака из међуратног периода до романа, на првом месту романа *На Дрини ћуприја*. Цацићево интересовање за Андрићеве ставове о животу разумемо као интерес за његове поетичке ставове, али, са друге стране, интерес за наглашавање личног ЈА које се појавило у првим делима, а које је и сам Цацић касније проблематизовао јер је Иво Андрић након збирки лирске прозе увек наглашавао потребу (о чему постоји више сведочења његових пријатеља и савременика) да свет своје приповедне прозе јасно одвоји од сопственог искуства и живота. Пишући предговор овој књизи за издање својих сабраних дела 1996. године, Цацић је сам приметио своје пренаглашавање улоге Андрићевих збирки лирске прозе које сам аутор није поново штампао за време свог живота. Суштински гледано, не можемо рећи да Цацић греша, али он заиста придаје већи значај раним Андрићевим делима него што га она имају. У опусу једног писца сва дела јесу повезана унутрашњим везама по природи самог њиховог настанка, али очигледна је и недвосмислена Андрићева тежња да избегне везу између сопственог живота и фикционалних светова које ствара.

Много важнији увид Цацић је остварио указивањем на Андрићев стални интерес за људску психу, за оно што је у њој ирационално и похрањено у дубинама човека. Он наглашава да поред „афективне везаности за митолошки лиризам легенде, Андрић је развијао и изразиту свест о психолошком, модер-

не, постфројдовске оријентације. Дубине психе Андрић открива смиреном и вештом анатомијом” (Џацић 1996б: 189). Џацић посебно истиче питање зла у свету приказујући Андрићев интерес за антрополошке теме. Он прецизно наводи да светом Андрићеве визије хара зло, да се оно свуда појављује и да влада светом као да је „сама материја извор зла” (Џацић 1996б: 278). Указујући на однос према животу и постављајући на прво место положај човека у свету и његово прихватање света какви се манифестују у Андрићевом књижевном опусу, Џацић своју критичку методу усмерава према антрополошкој тематици. И у предговору антологији коју је Џацић саставио 1960. године такође је наглашен Андрићев интерес за проблем човека, његовог бића, метафизичког и психолошког искуства. Важно је напоменути да је у првој студији о Андрићевом делу Петар Џацић померао фокус анализе према особинама приповедачког поступка, дакле ономе што је проверљивије у анализи и више објективно. Такође, посебна пажња критичара била је посвећена повезивању Андрићевог стваралаштва са делима претходника у српској књижевности, односно са традицијом, схваћено на начин Т. С. Елиота. Џацић је прецизно указао на везу са традицијом „Вука и Даничића, народног стваралаштва, потом Кочића, Матавуља и Боре Станковића” (Џацић 1996б: 310). Посебно бисмо нагласили Џацићево повезивање Андрићевог опуса са делима Боре Станковића на основу приказивања једног специфичног типа људског насеља (касаба) или Петра Кочића са којим га повезује интерес за оно што се одвија у унутрашњости људског бића, односно тема зла које мучи човека. Иницијални закључак који Џацић поставља у својим првим радовима о Андрићевом делу јесте, да је *трагично виђење људске егзистенције* окосница Андрићевог приповедачког интересовања. Пут до овакве формулације Џацића је водио не само преко анализе кључне тематике у Андрићевом опусу, већ и преко укључивања у фокус анализе и Андрићевог есејистичког рада. Џацић је анализирао и неке од Андрићевих есеја као што су *Његош као трагични јунак косовске мисли* и *Разговор са Гојом*, у којима је откривао неке карактеристичне црте Андрићеве поетике: „Тако је и сам Андрић трагични јунак тог буђења које он описује као чин освешћеног самотника”, и „Нема сумње, Андрић је и сам био онај ’странац и патник’ који се у разговору са имагинарним Гојом нашао на далеком острву...” (Џацић 1996б: 248). Истина, Џацић се не користи терминологијом којом ће се каснији проучаваоци служити, али без обзира на то, примећује оно што је важно за разумевање Андрићеве приповедачке уметности и скицира обресе Андрићеве поетике. Са друге стране, тумачећи неке од Андрићевих приповедака, Џацић није увек потпуно прецизан у анализи. На пример, када тумачи приповетку *Мустафа Маџар*, Џацић није убедљив у детаљима интерпретације јер наводи да је овај јунак прожет страхом, а Мустафа Маџар долази до свог кључног и кобног увида у природу света, односно поредак који у њему влада, у тренутку битке, када се налази између две војске, обе преплашене, док он сам јуриша пун презира према страху и онима који га осећају. Но, таква места нису честа у Џацићевој анализи и он врло убедљиво и прецизно показује суштину приповетке *Труп* истичући да се на „добро не узвраћа добрим у свету којим влада

зло” (Цацић 1996б: 279). Цацић због тога о мрачној фази у развоју Андрићевог опуса говори као о фази *доминације зла* која се заиста појављује током међуратних година, али се преокупација темом зла показује и у неким од приповедака насталих након Другог светског рата, као у *Причи о везировом слону*, у којој се зло сада приказује као друштвени феномен.

Анализирајући Андрићев опус, Цацић је изнео и неке замерке новијим приповеткама (помињао је приповетку *Зеко*) поредећи Андрићеве приповетке које за позорницу збивања имају Београд са Матавуљевим *Београдским причама* истичући да се у њима *није прилагодио грађи која није део његовог света* (Цацић 1996б: 348). Цацић је за приповетку *Зеко* написао да сматра како је у њој Андрић подбацио у приказивању велеградског живота и да је његова приповедачка снага много мања када се удаљи од Босне као позорнице. На сличан начин Цацић је изнео критику романа *Госпођица*, који је видео као „очишћен у потпуности од мита и митског” (Цацић 1996б: 370) и везан за савремени живот и послератни Београд, те потпуно ослоњен на приказивање тврдичлука као сталног мотива у књижевности. Интересантно је да је на крају студије *Иво Андрић, есеј* Цацић поставио кратку анализу Андрићевих романа у којој је важно место дато указивању на митску основу приповедног света, а посебан положај у оквиру Андрићевог опуса дат је роману *Проклета авлија*, чијим тумачењем Цацић окончава анализу човекове егзистенције и места у свету у којем се обрео на примеру фикционалних светова Андрићевих књижевних дела.

Друга Цацићева студија посвећена Андрићевом делу у своје средиште је поставила управо роман *Проклета авлија*. Студија под насловом *О „Прокле-тој авлији”* објављена је 1975. године (делови студије били су објављивани у периодици од 1972. године) и представљала је за Цацића чвршће и систематичније окретање обрасцу митске критике који је досегао, према сопственом сведочењу тек у трећој студији о Андрићевим књижевним делима, студији под насловом *Хрстова греда у каменој катији*, која је била посвећена анализи романа *На Дрини ћуприја*. Цацић је свој основни критичарски задатак у овим студијама видео у откривању споја мита и стварности. Посебно је важно нагласити његову спремност да прилагођава своју критичку методу грађи коју проучава и да своје књижевнотеоријске ставове константно проширује и стално допуњује савременим књижевнотеоријским достигнућима. Због тога се Цацић ослања и на Јунгово тумачење архетипова, али и на ставове Нортропа Фраја, који је анализирао архетипове са чисто књижевне тачке гледишта. Иако Цацић *Проклету авлију* назива *повешћу* користећи се одредницом која означава дело на прелазу новеле и романа, не желећи да се детаљно бави одређењем књижевне врсте којој дело припада, он је, са друге стране, посветио значајну пажњу питању приповедача и приповедачке технике коришћене у овом роману. Цацић потпуно прецизно учача више-струку посредованост приче у роману *Проклета авлија* и одређује, поред свег значаја приповедачког места које фра Петар има, неименованог младића који стоји поред прозора као приповедачку свест која уобличује причу. Цацић тог младића, интересантно, именује и назива га Ахбаб (пријатељ) што

је помало необично, али нама је важна чињеница да је критичарева пажња била посвећена анализи приповедачког поступка. Поред ове проблематике у студији је највећи простор имала анализа митских основа ликова и ситуација у роману, као и типа Андрићеве имагинације коју Џацић назива архетипском.

У трећој студији посвећеној анализи Андрићевог дела, која је под насловом *Хрстова греда у каменој капији: митско у Андрићевом делу* била објављена 1983. године, Петар Џацић је подробно анализирао роман *На Дрини ћуприја*. Интересантно је да је Џацић у својим *Сабраним делима* извршио инверзију у наслову ове студије и поднаслов *Митско у Андрићевом делу* поставио на прво место на тај начин наглашавајући особеност коју сматра врло значајном у опусу великог српског писца. Роман којем је посвећена ова студија, Џацић види као кулминацију Андрићевог ослањања на мит јер у њему мост „сажима митолошку традицију мостоградње као ритуалног чина, као и митолошку традицију симболског представљања моста” (Џацић 1995а: 23). Џацић ће ову студију поставити на веома широку теоријску основу која је укључивала, поред науке о књижевности, и дисциплине као што су антропологија и психологија, све да би представио начине на које Андрић користи митолошку основу у књижевном стварању. Џацић ће закључити да Иво Андрић у свом роману показује тежњу каква постоји у миту „да се надвлада хаос и да се у наше схватање простора и времена унесу смисао и ред” (Џацић 1995а: 274) и да је у роману мост „симбол реда схваћен као смисао трајања јесте сам Мост” (Џацић 1995а: 275). Након ове студије Петар Џацић је објавио још једну књигу о Андрићу (*Иво Андрић: човек, дело*) која је била састављена од есеја објављиваних у листу „Политика” о стогодишњици Андрићевог рођења. Књига није била писана као монографска студија, али и поред тога она има важно место у Џацићевом опусу зато што сведочи о томе да он припада типу књижевног критичара који константно усваја и примењује нова сазнања која се појављују у теорији књижевности. У оквиру ове књиге налазе се кратки есеји који су настајали из пригодних разлога (стогодишњица Андрићевог рођења) и били објављивани као новински текстови, и текстови писани за свечане академије којима је обележавана стогодишњица пишчевог рођења. У овим радовима Петар Џацић је понављао своје судове о Андрићевим делима које је већ изрекао у ранијим приликама, али у њима је очигледна појава савремене терминологије науке о књижевности. Уз терминологију којом се служио од своје прве студије о Андрићу, Џацић сада користи и термине као што су *поетика*, *имплицитни аутор*, *фиктивно приповедање*, *непоуздани приповедач* који сведоче о сталном усавршавању критичке методе и потреби да се нова књижевнотеоријска достигнућа константно укључују у оквир критичког испитивања. Сам наслов књиге: *Иво Андрић: човек, дело* заиста је усмеравао пажњу и ка писцу, а не само његовом делу, премда се већи број ових огледа бави чисто књижевним темама. Џацић је и у неким ранијим делима показивао извештајан удео интереса за животне податке самога ствараоца.

У студији *Бранко Миљковић или неукротива реч*, која је објављена 1965. године, Џацић је на самом почетку велику пажњу посветио биограф-

ским подацима песника и његовој трагичној судбини. Драган М. Јеремић је исте године у књизи под насловом *Прсти неверног Томе*, у огледу о Бранку Миљковићу, демонстрирао употребу биографске методе константно доводећи у везу догађаје из песниковог живота са његовим књижевним делима. Петар Цацић се није користио у толикој мери биографском методом, али је доводио у узрочно-последичну везу неке појединости из Миљковићевог живота које су Јеремићу послужиле за тумачење (одрастање поред Тэле-куле, одрастање у време Другог светског рата), но Цацићево интересовање за биографске податке у овом случају морамо да разумемо у светлу чињенице да је био Миљковићев пријатељ. Цацић на почетку студије доноси и два последња писма која му је Бранко Миљковић послао из Загреба. Морамо поменути на овом месту и загонетност којом је Миљковићева смрт на периферији Загреба била обавијена у тим годинама. Мистерији која је пратила Миљковићеву смрт Цацић се вратио крајем двадесетог века и у уводној белешци за студију о Миљковићевом песништву у оквиру својих сабраних дела поново је анализирао околности које су пратиле наводно самоубиство великог српског песника.

Иако се на почетку студије појављује изванредан интерес за песников живот, он ипак није био све време присутан у тексту студије. Након уводног дела, Цацић је указао на традицију симболизма која има незаобилазан значај за Миљковићеву песничку позицију и коју види као много важнију од традиције надреализма, коју Цацић поставља у други план иако је сам песник истицао себе као потомка надреалиста. У одређивању традиције на коју се надовезује Миљковићево песничко дело, Цацић је представио генезу модерног песништва од Бодлера до средине двадесетог века везујући Миљковића за линију тзв. „дубљег симболизма”. Цацић је централно место своје студије посветио анализи доминантних мотива у песништву Бранка Миљковића, постављајући на неприкосновено прво место мотив смрти. Цацић мотив смрти у Миљковићевом песништву везује и за синтагму из наслова студије (неукротива реч). „Смрт одавно није тако нападно и ледено, тако претеће и снажно запева као у овој поезији што је” (Цацић 1996в: 90). Поред анализе мотива, важно место у студији посвећено је анализи филозофског наслеђа у Миљковићевом песништву. Блискост филозофије и песништва и Цацић истиче, али се не упушта у дословно повезивање са биографским подацима самог песника како то чини Драган М. Јеремић у огледу из исте године потенцирајући да је Миљковић студирао филозофију. Цацић само указује на значај филозофског наслеђа за Миљковићево песништво и исправно наглашава филозофска дела пресократоваца, на прво место постављајући Хераклита и везу са мотивом ватре којим Миљковић премрежава своју поезију. Цацић је у анализи Миљковићевог песништва недвосмислен у аксиолошком смислу јер врло наглашено издваја песме из циклуса *Утва златокрила* и *Седам мртвих песника* као највреднија Миљковићева дела. Цацић ове циклусе издваја због тога што су у оба случаја повезани са традицијом, у случају циклуса *Утва златокрила* у питању је национална митологија и као подтекст имамо усмену књижевност, односно читаву народну традицију, док је у случају песама из циклуса

Седам мртвих песника, које се ослањају на песничка дела оних аутора којима су поједине песме овог циклуса посвећене, у питању поново традиција, али у нешто ужем смислу, везана само за песничке претке. Интересантно је да Џацић наглашава како је Миљковићев одабир песничких предака директно заснован на мотиву смрти и подразумева песнике који су „толико слутили о човековом крају пре свога краја” (Џацић 1996в: 135). Радивоје Микић је нагласио најзначајнији допринос Џацићеве студије о Миљковићевом песништву „у настојању да се Миљковићева поезија ослободи готово већ канонизоване везе са филозофијом и да се прикаже као резултат реализације симболистичких поетичких начела” (Микић 1996: 53).

Студија Петра Џацића под насловом *Простори среће у делу Милоша Црњанског* била је објављена 1976. године и њена појава је одмах проузроковала полемику која је као последицу имала потискивање правих вредности студије које су биле везане за посебан приступ проучавању Црњанских дела. У тексту „Где има среће, има и несреће” Ђорђевић Вуковић је означио места на којима Џацић није прецизно наводио књигу *Критички однос* швајцарског професора Жана Старобинског, него је њен текст парафразирао, чиме је Вуковић осудио начин на који се Џацић односио према коришћеној литератури. Премда се Џацић у полемици бранио да су у питању општа места која није потребно наводити, ипак је књигу у другом издању (Просвета, 1993) преуредио, скратио јој текст и променио наслов уклањајући из њега синтагму Гастона Башлара *простор среће*. На тај начин Џацић је заправо прихватио критику уклањајући све делове који нису били на адекватни начин цитирани, али је и текст књиге прерадио тако да је редуковао делове текста који нису директно били посвећени анализи Црњанских књижевних дела. Наслов другог издања ове студије, као и тома у Џацићевим сабраним делима био је *Повлашћени простори Милоша Црњанског*. Поред исправки које су последица полемике из седамдесетих година двадесетог века, Џацић је у друго издање књиге унео и поглавље посвећено биографији Милоша Црњанског, и то посебно наглашавајући разлика између животних путева Иве Андрића и Милоша Црњанског (в. Алексић 2019: 70–71). За уношење овог одељка вероватно је била пресудна идеја да се нагласи важност стила живота који је радикално раздвојио животне судбине великих српских писаца и начинио од њих антипode.

Џацић је у студији о Црњанским делима посебну пажњу посветио анализи слике простора у књижевним делима. Као и у случају студија о Андрићевим романима које су објављене непосредно пре студије о Црњанским делима (*О „Проклетој авлији”*) или неколико година после (*Храстова греда у каменој капији*), Џацић је и у овој студији пошао од књижевнотеоријских поставки својих савременика. На првом месту били су радови Гастона Башлара, али и других проучавалаца. Џацић је анализом простора у фикционалним световима књижевних дела Милоша Црњанског уочио да увек постоје две просторне равни и да је она у којој јунаци живе изразито негативно обојена, док је она равна за којом жуде названа простором среће, односно, повлашћеним простором. Џацић је овај простор који је предмет

жеље јунака тумачио као пројекцију утопијског места и као кључна својства је именовао лепоту, хармонију и смирујуће дејство чиме се и у овој студији ослонио на тумачење митског и архетипског у основи књижевних дела. Слика утопијског простора у уметности је била коришћена од давних времена било преко слике хришћанског раја, било преко архетипског споја човека и природе. Петар Цацић је својом анализом указао на приповедачке поступке којима је Црњански обликовао простор у својим књижевним делима, а у исто време је представио и промене унутар стваралачког поступка Црњанског које су се одвијале током времена. Указивањем на промене унутар приповедачког поступка Црњанског, Цацић је показао да у позним делима великог српског писца код књижевних јунака долази до губитка наде у будућност, без које нема ни формирања слике простора среће.

Петар Цацић је био књижевни критичар који је читавог живота усавршавао своју критичку методу и прилагођавао је књижевним делима којима је приступао. У њеној основи, наравно, важно је напоменути, био је присутан све време став да је књижевно дело једини предмет критичке анализе. Цацић је често писао за новине и часописе, те је код њега била приметна и тенденција да се осврне понекад и на пишељив живот, али та врста интересовања није била никада доминантна и често је служила као једна врста нужног посезања за подацима на основу којих ће бити могуће прецизније тумачење књижевног дела. Од прве Цацићеве студије био је приметан интерес проучаваоца ка дубинским слојевима значења у књижевним делима који су га водили према повезивању митског и књижевног. Отуда и његово окретање митској критици и анализи архетипског која се ослања и на достигнућа других научних дисциплина. Временом је Цацићева анализа бивала детаљнија, теоријски заснованија, али оно што је најважније, увек је била посвећена тумачењу књижевног дела и заснована на елементима књижевног света.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић 2019: М. Алексић, Књижевно дело Милоша Црњанског у тумачењу Петра Цацића, у: Д. Бабић, Ј. Илић (прир.), *Плави круг Милоша Црњанског*, Београд: Филолошка гимназија, Завод за унапређење образовања и васпитања.
- Бајчета 2013: В. Бајчета, Теоријске основе Цацићеве књижевне критике, у: М. Радуловић (ур.), *Српска књижевна критика и културна политика у другој половини XX века*, Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Микић 1996: Р. Микић, Слика еволуције описа књижевних чињеница, у: П. Цацић, *Иво Андрић, есеј*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Цацић 1995а: П. Цацић, *Митско у Андрићевом делу – Храстова греда у каменој капији*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Цацић 1996а: П. Цацић, *Из дана у дан I*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Џаџић 1996б: П. Џаџић, *Иво Андрић, есеј*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Џаџић 1996в: П. Џаџић, *Бранко Миљковић или неукротива реч*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Milan D. Aleksić

THE CRITICAL METHOD OF PETAR DŽADŽIĆ

Summary

Petar Džadžić's studies and critical experiments will be analyzed in this paper in order to determine the nature of literary and critical method which Džadžić used in the examination of Serbian literary works. Special attention will be paid to the studies which Džadžić had published since 1957 (when the study entitled "Ivo Andrić" appeared), and which focused on the works of the contemporary writers of that time who are now the classics of Serbian literature: Ivo Andrić, Branko Miljković and Miloš Crnjanski. Also, attention will be paid to the special approach which Džadžić had towards the work of Ivo Andrić because the greatest number of studies is devoted to his work ("Ivo Andrić", "About 'The Damned Yard'" and "An oak beam in a stone fence"); Džadžić was also the editor (alongside Muharem Pervić) of Andrić's Collected Works published from 1963 to 1967, as well as one of the editors of Andrić's posthumous Collected Works.